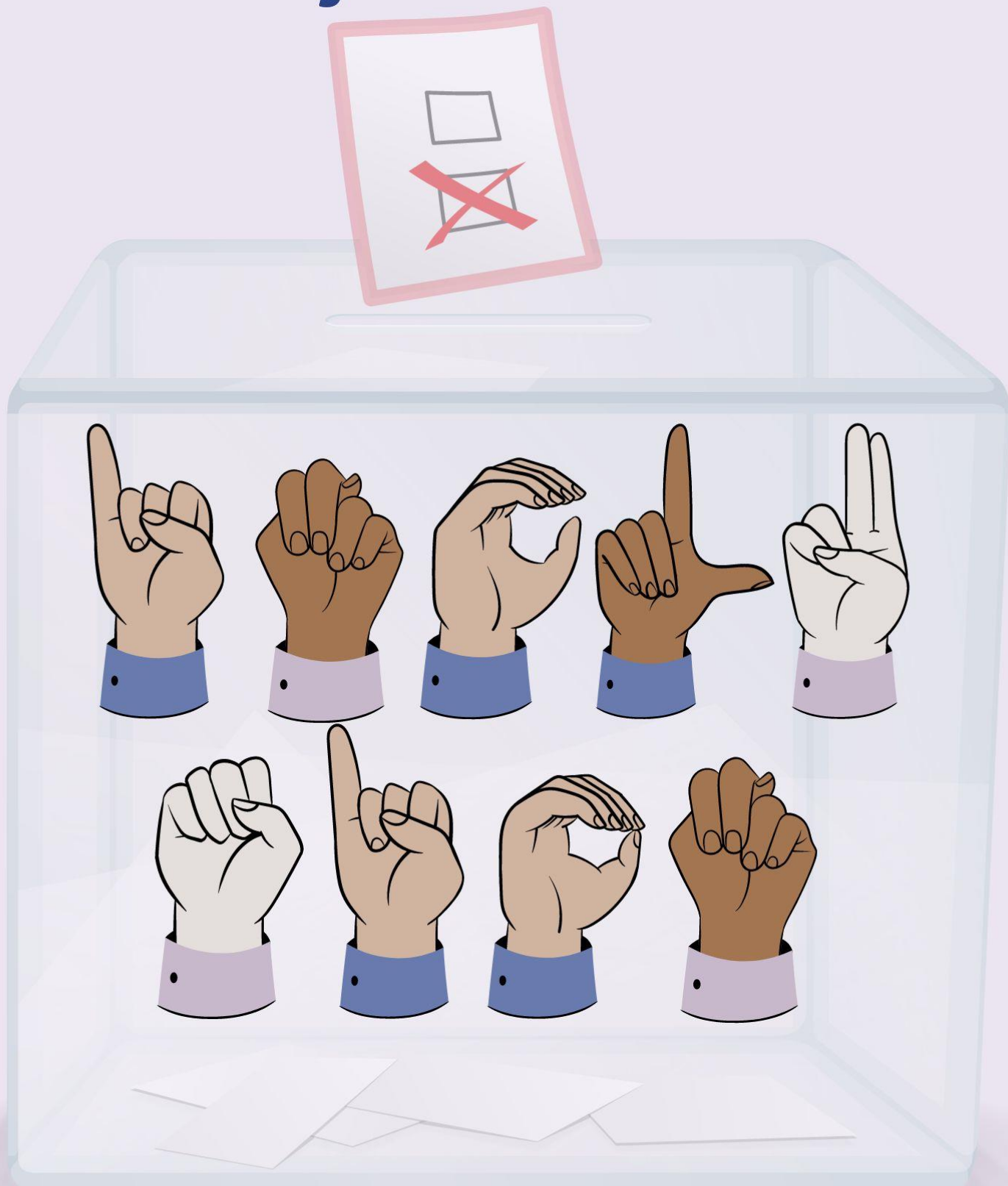

Osobe s invaliditetom: Glasanje na izborima

Sadržaj:

Zašto smo napisali ovaj izvještaj?	4
Trenutno stanje	5
Pregled	6
Kako glasati	7
Načini glasanja.....	8
Iskustvo glasanja.....	9
Zaključci.....	12

Autor i izdavač:

Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju

Misija OEBS-a u Crnoj Gori

Bulevar Džordža Vašingtona 98/VII

81000 Podgorica, Crna Gora

www.osce.org/me/mission-to-montenegro

© Misija OEBS-a u Crnoj Gori

ISBN: 978-92-9271-401-7

oktobar 2024. godine

Izveštaj koji čitate govori o iskustvu osoba s invaliditetom (OSI) na izborima u Crnoj Gori. Predstavlja izazove sa kojima su se OSI susrele tokom predsjedničkih i parlamentarnih izbora 2023. godine, ali i njihove ideje o tome šta treba uraditi da bi izbori bili pristupačniji.

Misija OEBS-a u Crnoj Gori iskazuje zahvalnost svim biračima sa invaliditetom koji su razgovarali sa nama. Ovaj izvještaj ne bi mogao biti napisan bez vas. Takođe se zahvaljujemo Udruženju mladih sa hendikepom Crne Gore i Savezu slijepih na dugogodišnjoj saradnji i njihovom doprinosu izvještaju.

Zašto smo napisali ovaj izvještaj?

Do novembra 2020. godine pravo glasa je bilo uslovljeno poslovnom sposobnošću.¹ Stotine OSI nisu imale pravo da odlučuju za sebe, što je uključivalo i pravo glasa. Tri godine kasnije, inicirali smo razgovore sa OSI sa ciljem da ocijenimo kako su nedavne izmjene i preporuke Državne izborne komisije uticale na iskustva OSI uoči izbora.

Nakon predsjedničkih izbora 19. marta i 2. aprila, i prijevremenih parlamentarnih izbora 11. juna 2023. godine, zajedno sa Udruženjem mladih sa hendikepom Crne Gore i Savezom slijepih, izradili smo upitnik od 20 pitanja, i razgovarali sa OSI o njihovom iskustvu na izborima 2023. godine, ali i o tome kako izbore možemo učiniti pristupačnijim i prijatnijim iskustvom za svakoga.

¹ *Poslovna sposobnost je sposobnost samostalnog odlučivanja o pravima i obavezama*

Trenutno stanje

U martu 2022. godine Državna izborna komisija uvela je sljedeće izmjene:

Šablon za glasanje je redizajniran zarad veće tajnosti glasanja, ali i jednostavnijeg načina da birači oštećenog vida obilježe redni broj ispred željenog kandidata/kinje na glasačkom listiću.

Sva biračka mjesta posjeduju dva primjerka glasačkog listića na Brajevom pismu kako bi se osobe oštećenog vida upoznale sa kandidatima. Primjerci su informativnog karaktera.

Po pravilu, glasačke kutije treba da budu postavljene na visini do 40 centimetara kako bi svi mogli samostalno da glasaju.

Izrađeno je uputstvo za opštinske izbornim komisije da na biračkim mjestima budu postavljene tamno crvene etison trake koje će olakšati kretanje osobama ostećenog vida.

Pregled

Za OSI glasanje na izborima je izazov. Neke od njih nailaze na probleme tokom glasanja, dok drugima nedostaje samopouzdanje da bi glasali.

Razgovarali smo sa 94 birača iz 20 crnogorskih opština² sa fizičkim (36), senzornim (36), psihosocijalnim (9), intelektualnim invaliditetom (2), autizmom (2), i višestrukim invaliditetom (9).

Većina njih (71%) kazala je da izborna tijela ne nude dovoljno podrške osobama s invaliditetom, niti inovativne načine koji bi za OSI bili od pomoći tokom izbora. Ovo znači da se birači s invaliditetom osjećaju zanemareno. U izvještaju iznosimo njihove stavove.

Svi birači treba da mogu da glasaju samostalno i tajno. Glasanje treba da bude jednostavno i pozitivno iskustvo za sve birače. Neke OSI ne znaju dovoljno o svojim pravima, i neće uvijek znati kako da glasaju. Važno je da znaju da mogu da glasaju i da imaju pravo na podršku na izborima.

Izborna tijela treba da razumiju i razmotre potrebe OSI, na način da budu sposobni da OSI pruže pomoć bilo da se radi o glasanju, ili kandidovanju na izborima. Birački odbori treba da znaju kako da pruže pomoć onim OSI koje pomoć zatraže.

Kada političke partije objavljuju i predstavljaju svoje izborne programe, tekst i informacije u njihovim programima treba da budu dostupni i u pristupačnim formatima. OSI treba da imaju dovoljno vremena, kao i svi ostali, da razumiju programe i argumente koje partije iznose. Takođe je važno da svi imaju dovoljno vremena za razmišljanje prije nego glasaju na izborni dan.

² *Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kolašin, Kotor, Nikšić, Petnjica, Pljevlja, Plužine, Podgorica, Rožaje, Tivat, Tuzi, Zeta, Ulcinj, Žabljak*

Kako glasati

89% ispitanika kazalo je da uvijek glasa na izborima. Iako su svi kazali da znaju kako se glasa, nijesu svi imali pozitivno iskustvo tokom glasanja na izborima 2023. godine.

Skoro 60% OSI upoznalo se sa izbornim kandidatima pred izbore 2023. godine putem televizije i radio stanica. 21% njih kazalo je da su se oslonili na državne institucije ili nevladine organizacije, dok 6% njih nije željelo da se informiše.

Kako bi doznali više o partijama i njihovim programima, 56% ispitanika informisalo se putem TV i radio stanica. 36% koristilo je društvene mreže u ovu svrhu, dok je 8% posjećivalo internet stranice političkih partija.

Gotovo 60% kazalo je da su im informacije o tome kako da glasaju pristupačne, dok je 32% kazalo da nijesu. 7% njih nije znalo da li su informacije pristupačne ili nijesu.

Načini glasanja

Kada smo razgovarali o načinu glasanja koji im najviše odgovara 75% odgovorilo je da najradije glasa na biračkom mjestu. 12% ispitanika kazalo je da glasa uz pomoć šablona na biračkom mjestu. 14% njih najradije glasa uz pomoć asistenta/kinje, dok 11% njih želi da glasa van biračkog mjesta.

Ispitanici koji najradije glasaju na biračkom mjestu kazali su da to čine radi osjećaja jednakosti sa ostalima, ali i jer žele da glasaju samostalno i tajno.

Ispitanici koji su kazali da glasaju putem pisma kazali su da to rade jer su biračka mjesta nepristupačna, ili zato što nije moguće glasati putem interneta. Pojedini birači koji koriste šablon kazali su da birački odbori nijesu znali gdje se šablon nalazi.

Iskustvo glasanja

54% ispitanika kazalo je da nije bilo jednostavno ostvariti biračko prava na izborima 2023. godine. 40% njih je biračko pravo ostvarilo bez problema, dok 6% nije bilo sigurno.

Problemi koje su najčešće naveli su sljedeći:

- pristup biračkom mjestu je otežan
- kretanje na biračkom mjestu nije moguće
- format glasačkog listića je nepristupačan
- paravani za glasanje i glasačke kutije postavljeni su previsoko
- osvjetljenje je slabo
- podovi na biračkim mjestima su klizavi

26% ispitanika nije željelo da govori o problemima koji otežavaju ili onemogućavaju njihovo biračko pravo. 48% oslonilo se na pomoć članova porodice prilikom glasanja. 7% je zatražilo pomoć od biračkih odbora u ostvarivanju biračkog prava. Neki ispitanici kazali su da im pomoć pružaju prijatelji. 23% nije željelo da kaže na čiju pomoć su se oslonili.

63% je kazalo da njihovo biračko mjesto nije bilo pristupačno iz jednog od sljedećih razloga:

- ima previše stepenika na ulazu u biračko mjesto
- biračko mjesto nema rampu, ili rampa nije adekvatna
- paravani za glasanje su suviše uski
- nema taktilnih traka za osobe sa oštećenim vidom
- nije bilo parkinga
- osvjetljenje je bilo slabo
- nije bilo šablona na biračkom mjestu

70% ispitanika kazalo je da su birački odbori bili ljubazni, dok je 30% tvrdilo suprotno.

42% ispitanika reklo je da su članovi biračkih odbora ponudili pomoć na njihov zahtjev. 30% nije bilo sigurno da li su članovi biračkih odbora ponudili pomoć. 3% nije željelo da odgovori napominjući da ne bi bilo potrebe da članovi biračkih odbora nude pomoć da su biračka mjesta bila pristupačna.

45% ispitanika kazalo je da birački odbori nijesu bili sigurni kako da im priđu i razgovaraju sa njima na biračkom mjestu. 29% tvrdi suprotno, dok 26% nije bilo sigurno.

Na pitanje šta njihovo iskustvo glasanja može učiniti pozitivnijim, dobili smo sljedeće odgovore:

- mogućnost glasanja putem interneta
- mogućnost slobodnog kretanja na biračkom mjestu
- postaviti taktilne trake za osobe sa oštećenim vidom
- pojačati osvjetljenje na biračkim mjestima
- edukovati biračke odbore tako da bolje da rade svoj posao
- postarati se da članovi biračkih odbora znaju gdje su šabloni
- obezbijediti prevod na znakovni jezik
- štampati veće glasačke listiće³
- veći font slova na glasačkom listiću
- postarati se da su paravni za glasanje spuštene tako da osobe nižeg rasta mogu da glasaju
- izborni materijal (glasački listić, flajeri, vodiči) treba biti dostupan na Brajevom pismu
- koristiti jezik koji je jednostavan i razumljiv
- podučiti članove biračkih odbora da budu ljubazniji prema biračima

Pojedini sagovornici/ce predložili su da se izmijeni izborna zakonodavstvo u cilju poboljšanja njihovog iskustva kao birača, na primjer uvesti da OSI imaju svog/ju predstavnika/cu u Skupštini. Neki

³ *Izgled glasačkog listića uređen je izbornim zakonom i podzakonskim aktom Državne izborne komisije*

su kazali da osobe sa invaliditetom treba da se upoznaju sa svojim pravima, uključujući i pravo glasa, kao i da treba uspostaviti registar osoba s invaliditetom. Nekoliko ispitanika ukazalo je na činjenicu da je jedno biračko mjesto uređeno tako da bude pristupačno nakon tužbe za diskriminaciju uoči predsjedničkih izbora 2018. godine.

85% ispitanika kazalo je da se oslanja na usluge nevladinih organizacija koje uključuju grupne razgovore, pomoć u plaćanju školarine, obuke, besplatnu pravnu pomoć, pristupačan javni prevoz, pomoć u traženju posla, i personalnu asistenciju u svrhu ostvarivanja prava na samostalan života.

72% reklo je da izborna tijela i državne institucije koje su dio izbornog procesa ne nude podršku biračima s invaliditetom. 22% kazalo je da nijesu sigurni da li je pomoć koju ove institucije pružaju dovoljna, dok 6% smatra da je ova vrsta pomoći adekvatna.

Prije izbora, svi birači treba da dobiju poziv za glasanje. Ovo je posao Ministarstva unutrašnjih poslova. Pojedine osobe oštećenog vida kazale su da je font slova na pozivu za glasanje suviše mali, te da se teško čita.

Pojedini ispitanici su mišljenja da bi bilo lakše glasati putem interneta.

Zaključci

Svi imaju Ustavom zagantovano pravo tajnog glasanja na izborima.

Izborna tijela treba da razumiju potrebe OSI kako bi znala kako da im ponude podršku tokom izbornog procesa.

Članove biračkih odbora treba upoznati sa pravima svih birača, i učiniti da glasanje bude pozitivno iskustvo za svakoga.

Programe političkih partija i pozive za glasanje treba izrađivati u pristupačnim formatima.

Izborni kandidati i političke partije treba da se postaraju da materijali koje izrađuju u svrhu izbornih kampanja budu u pristupačnim formatima, i na raspolaganju građanima mnogo prije izbornog dana, tako da svi birači imaju vremena da ih pročitaju.

Biračka mjesta određuje opštinska izborna komisija na predlog Ministarstva unutrašnjih poslova. Važno je da opštinske izborne komisije i Ministarstvo unutrašnjih poslova ostvare saradnju u predlaganju i određivanju biračkih mjesta koja su pristupačna.

Uvesti obavezu opštinskim vlastima da vrše evaluaciju pristupačnosti svih biračkih mjesta u svojoj opštini makar jednom u četiri godine.

Kada bi članovi biračkih odbora nosili bedževe sa svojim imenima OSI bi jednostavnije prepoznale kome mogu da se obrate za pomoć na biračkom mjestu.

Držači za olovke mogu pomoći osobama slabije ili oštećene pokretljivosti da samostalno koriste olovku.

Pojedine osobe oštećenog vida žele koristiti lupu kako bi samostalno uvećali veličinu slova na glasačkom listiću.

Organizacija za evropsku
bezbjednost i saradnju
Misija u Crnoj Gori